

Иванченко О. П. Современные тенденции развития права и процессы систематизации

Статья посвящена сложной и недостаточно разработанной теме – взаимосвязи и соответствию унификации и систематизации законодательства. Обосновано, что оба процесса направлены на повышение эффективности законодательства с учетом современных вызовов гражданского общества. Отдельный вектор посвященный инструментальной составляющей изложения, а именно, рассмотрения видов и направлений проведения унификации в контексте систематизационных процессов.

Ключевые слова: тенденции развития права, законодательство, унификация, систематизация, правовая материя.

Ivanchenko O. Modern trends in the development of the law and the processes of systematization

The article is devoted to the complex and insufficiently developed subject – the relationship and relevance of unification and systematization of legislation. It proved that both processes are aimed at improving the effectiveness of the legislation taking into account the modern challenges of civil society. A separate component devoted tool presentation, namely, consideration of species and areas in the context of the unification of systematization processes.

Key words: tendencies of development of law, legislation, standardization, systematization, legal matter.

УДК 340.2

*Дмитро Сергійович Йора,
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

**МОРАЛЬНО-ПРАВОВА СКЛАДОВА
КАТЕГОРІЇ «ГРОМАДЯНСЬКА ВИХОВАНІСТЬ»**

Сучасні трансформаційні процеси в Україні характеризуються новими політичними, економічними, соціально-культурними умовами, в яких відбувається формування громадянського суспільства, яке здатне розбудувати суверенну державу із високим рівнем інтелектуального і духовного розвитку особистості в ній; забезпечити інтеграцію нації до світової спільноти.

Формування правової, демократичної держави можливе лише на основі розвинутого громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської самосвідомості, моральної, правової культури громадян. Вимоги сьогодення поставили низку важливих завдань перед державою, її громадянським суспільством та юридичною наукою щодо становлення свідомої особистості.

Останнім часом ми можемо чути від представників різних верств українського суспільства нарікання на відсутність зрушень щодо подолання корупції, реформування ключових секторів розвитку держави, усунення порушень прав людини тощо.

Основним рушієм процесу викорінення перерахованих негативних явищ мають стати не тільки економічні чи соціальні чинники, а й наявність чіткої громадянської позиції, котра повинна забезпечити спроможність кожної особи протистояти різноманітним проявам сьогодення. Тобто оновлення суспільства можливе лише внаслідок особистих рішучих дій людини в усіх сферах життєдіяльності соціуму, котрі, у свою чергу, безпосередньо пов'язані з її громадянською вихованістю.

Ідеться про проблему формування особистості, яка здатна самостійно мислити, приймати рішення, відкрито висловлювати свою думку, усвідомлювати сутність своїх дій та брати на себе відповідальність за наслідки своєї публічної, зокрема політичної, діяльності.

Таким чином, розгляд питання щодо належної політико-правової активності особи сьогодні слід починати з «першооснов» – правильного громадянського виховання (як процесу) та відповідної громадянської вихованості (як результату) людини. Адже тільки особистість, вихована на ідеалах демократії, найкращих прикладах формування розвинутого громадянського суспільства, принципах людяності, порядності, служіння людству та відданості громадянській позиції, може стати гідним членом суспільства. Сьогодні нам потрібно також відродження поваги до права, принципів верховенства права й правозаконності, підвищення авторитету громадянської думки.

Слід зазначити, що питання громадянської вихованості серед відомих учених досліджували М. Грушевський, Н. Оніщенко, Г. Ващенко, О. Сухомлинська, І. Бех, В. Лозова, Г. Троцько, О. Кузьменко, Г. Коджаспірова, О. Івченко, А. Гусейнов та ін.

За визначенням Г. Коджаспірової, «громадянське виховання – процес формування поваги до закону і безперечно підкорення йому, нормам колективного життя, розвиток громадянського самопізнання, соціальної і політичної відповідальності, культури міжнаціональних відносин, громадянських почуттів і якостей: патріотизму, національної і расової терплячості, почуття громадянського обов'язку і соціальної відповідальності, готовності захищати свою Вітчизну, відстоювати свої погляди» [1, с. 110].

В. Лозова та Г. Троцько вказують, що «громадянське виховання – процес формування громадянськості як риси особистості, яка характеризується усвідомленням нею своїх прав і обов'язків у ставленні до держави, народу, законів, норм життя; турботою про благополуччя своєї країни, збереження людської цивілізації конкретними діями відповідно до власних переконань і цінностей» [2, с. 108].

О. Сухомлинська у своїй статті «Громадянське виховання: спадщина і сучасність» наголошує, «що виховання громадянських якостей – це емоційно-почуттєве прилучення дітей до різних форм знання, розуміння, діяльності й поведінки, спрямованих на прояви громадянськості. До громадянських якостей належать: любов до свого народу, краю, вітчизни, толерантність, демократизм, громадянська свідомість, громадянська гідність, громадянський обов'язок, громадянська відповідальність, громадянська мужність, громадянська діловитість, працелюбність, повага до законів держави, чужої думки тощо» [3, с. 4].

К. Чорна у праці «Громадянське виховання – нагальна потреба України» зазначила, що «громадянське суспільство – одночасно і мета, і засіб громадянського виховання особистості» [4, с. 3].

Перш за все варто здійснити науковий аналіз категорії «громадянська вихованість», точніше її моральної та правової складових, котрі виступають основою формування цього феномену (хоча процес його розбудови також спирається на етику, естетику, релігію тощо).

Мораль є важливим соціальним інститутом, який становить сукупність принципів, поглядів, оцінок і переконань, що сформувалися історично та продовжують розвиватися з часом; заснованих на них норм поведінки, що визначають і регулюють ставлення людей один до одного, до суспільства, держави, сім'ї, колективу, навколишньої реальності. Головне в моралі – уявлення про добро та зло [5, с. 195–196].

Сучасна наука пропонує два підходи до визначення морально-етичного наповнення інститутів громадянського суспільства. Деякі автори віддають перевагу цивілізаційному напрямку досліджень суспільної свідомості, відмовляючись від формаційного аналізу, котрий панував раніше, хоча й не відкидають останній цілком. Слід визнати, що таке розмежування теоретичних підходів характерне не тільки для суспільствознавства України, а й для соціальної науки країн близького зарубіжжя.

Базуючись на політичній та правовій діяльності громадянського суспільства, морально-етичні імперативи і цінності виступають головними аспектами громадянського виховання:

- повага до Конституції, законів української держави, прийняття у ній правових норм, сформована потреба в їх дотриманні, висока правосвідомість;
- патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність і мужність, суспільна ініціативність й активність, готовність працювати для розвитку Батьківщини;
- досконале знання і володіння державною мовою, постійна турбота про піднесення її престижу й функціонування в усіх сферах суспільного життя і побуту;
- повага до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця і наступника;
- гуманність, шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв національних меншин, які проживають в Україні, висока культура міжнаціонального спілкування;
- дисциплінованість, працьовитість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію;
- фізична досконалість, моральна чистота, висока художньо-естетична вихованість [6, с. 42].

Надзвичайно важливою сферою наукових досліджень є аналіз моралі громадянського суспільства. Сучасні науковці орієнтуються не на критику його моральної свідомості та самосвідомості, а на їх пояснення, вивчення, теоретичну аргументацію й, що найважливіше, – культивування їхніх найкращих постулатів та проявів. У межах громадянського суспільства неможливе співіснування двох «протилежних» моралей.

Політичні відносини сьогодення навряд чи вибудовуються на принципах істинності та відвертості, а їхні учасники не зважають на вимоги на зразок «полюби ближнього свого» чи «не бажай іншому того, чого не бажаєш собі». Отож, є декілька наукових підходів до трактування моралі громадянського суспільства.

По-перше, мораль громадянського суспільства характеризується високим ступенем відрефлексованості вчинків, мотивувальною основою яких є не почуття, звичаї, традиції чи ритуали, а ретельний розрахунок усіх «за» і «проти». Отже, сучасна мораль є раціональною, і це – основний акцент нормативно ціннісної системи громадянського суспільства.

По-друге, раціональна мораль громадянського суспільства є прагматичною, утилітарною, орієнтованою на успіх та ефективну діяльність особистості. Тому її можна конкретизувати залежно від різновиду суспільної життєдіяльності – політичної, економічної, правової тощо.

По-третє, раціональна і прагматична мораль громадянського суспільства позбавлена «супермети» («суперцінностей»), котра перебуває за межами конкретних практичних видів діяльності. Отже, соціум має примиритися з відсутністю єдиного морального ідеалу [7, с. 250–256].

Проте, як зазначає А. Гусейнов, у такому разі потрібно з'ясувати, чи справді мораль громадянського суспільства є мораллю або яке відношення вона має до усталених моралі й етики; як сприймає та відтворює категорії «справедливість», «гідність», «зрада» тощо; що складають у ці поняття представники різних соціумів і різних соціальних прошарків [7, с. 250–256]. Без такого аналізу громадянська вихованість особистості розглядатиметься виключно як «благі наміри».

Важливою ознакою становлення гуманістичної моралі громадянського суспільства в Україні є наявне в її структурі співвідношення національних і загальнолюдських пріоритетів. Варто зауважити, що українська культура й суспільна думка завжди мали гуманістичне підґрунтя. Тому у вирі глобалізації для вітчизняного соціуму важливо не втратити гуманістичний антропологічний потенціал, який містить у своїй архітектоніці й архетиповості українська національна культура. Тому жителям нашої держави потрібно зберігати та використовувати принципи сімейної традиційної етики, естетичного сприйняття навколишньої дійсності, православної релігійної моралі, небайдужого ставлення до страждань інших людей тощо, адже вони сприятимуть установленню гуманістичних моральних орієнтирів громадянського суспільства [8, с. 71–75].

Розвиток національної системи громадянської освіти й вихованості, котра покликана утверджувати моральні пріоритети людини як члена громадянського суспільства, є безпосереднім завданням його структур, інститутів та організацій. У такому разі ситуація розвивається за принципом своєрідного герменевтичного кола, у рамках якого існування складових залежить від наявності цілого, а екзистенція цілого, у свою чергу, – від існування його складових. На думку вчених, це є однією з найскладніших проблем соціумів, демократичний розвиток яких відбувається не природним шляхом багатівікового утвердження моральних пріоритетів громадянського суспільства, а на основі випереджаючої моделі. У зв'язку з цим кожна людина насамперед має усвідомити, що лише глибокі особистісні переживання та переконання у цінності громадянських чеснот нададуть їй змогу здолати проблему «замкнутого кола» й підняти нашу національну спільноту на новий щабель розвитку.

Слід також зазначити, що нині суспільство виявляє величезний практичний інтерес і вимогливість до права й правових інститутів, їхньої дієвості та результативності. На практиці ця тенденція віддзеркалюється у бажанні удосконалення та підвищення ефективності законотворчої роботи, правореалізації з метою захисту прав, свобод і законних інтересів людини. Нині, як ніколи раніше, актуалізується проблема отримання належної правової освіти.

Якщо розглядати категорію «правова освіченість» не тільки в рамках пошукових теоретичних моделей, а й у межах практичних ракурсів і напрямів її застосування, можна констатувати, що вона має безперечний вплив на якість нашого життя, визначаючи розвиток усіх його складових – від застосування бізнес-плану до отримання фахового медичного обслуговування, від пристойних умов праці до належних умов відпочинку.

Як наслідок ми відчуваємо не тільки безпосередню потребу особистого оволодіння «абеткою права», а й потребу в збільшенні власної правової освіченості. Якби сьогодні в Україні кожен пересічний громадянин (незалежно від віку, статі й соціального становища) мав належний рівень правової грамотності, вітчизняному суспільству вдалося б уникнути низки економічних, соціальних і політичних негараздів, зменшити кількість нарікань на владу, державу, роботодавців тощо.

Механізм вирішення цієї теоретично-прикладної проблеми не є винятковим, тому під час її вивчення потрібно враховувати не лише нові підходи, способи та методи, а й звертатися до відповідної методики втілення отриманих результатів на практиці. Слід наголосити на необхідності оволодіння відповідним цивілізованому суспільству рівнем юридичних знань, наявних у площині сучасного право- й державотворення.

Визначальною характеристикою громадянської зрілості як результату системи громадянського виховання є розвинена правосвідомість – усвідомлення своїх прав, свобод, обов'язків, ставлення до закону, до державної влади.

Слід відзначити, що правосвідомість – це погляди, ідеї, міркування, переконання, ціннісні орієнтації людей, які виражають знання, розуміння та усвідомлення необхідності встановлення і функціонування певного правопорядку в суспільстві, ставлення до потреб людини, що проявляються у формі активних вчинків у сфері суспільних відносин, як урегульованих нормами права, так і тих, що потребують такого регулювання.

Формування високого рівня правової культури та правосвідомості особи, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як члена громадянського суспільства має на меті правова освіта.

Правова освіта може розглядатись як система виховних і навчальних дій, спрямованих на створення умов для формування:

- поваги до права;
- особистих уявлень і настанов, заснованих на сучасних правових цінностях суспільства;

– концепцій, достатніх для захисту прав, свобод і законних інтересів особи та правомірної реалізації її громадянської позиції.

Цілі правової освіти визначають завдання, що постають під час реалізації правовиховного процесу. До них можна віднести завдання щодо:

- формування та розвитку правових знань громадян у сфері державного управління;
- виховання поваги до принципів законності та права як соціальної цінності;
- вироблення потреб і навичок активного захисту в установленому законом порядку своїх прав, свобод та законних інтересів.

Реалізація зазначених цілей та завдань у суспільстві дасть змогу сформувати належний рівень правосвідомості громадян.

Правова освіта не існує ізольовано: вона спирається на дані юридичних наук та педагогіки. Остання забезпечує найефективніше правове виховання, застосовуючи розроблені принципи й методи, форми та способи навчання особистості. Як наслідок теорія і практика формування та розвитку правової культури повинні мати тісний взаємозв'язок не тільки з наукою права, а й з іншими галузями гуманітарних знань. Україн актуальними нині є проблеми, пов'язані з юридичною педагогікою.

Успішними умовами становлення правової культури слід вважати:

- створення та діяльність громадських організацій (приміром, на основі великих юридичних центрів), котрі беруть участь у різноманітних соціальних проєктах;
- викладання навчальних курсів, орієнтованих на профільне вивчення права й поглиблення уявлення пересічних громадян про нього як про особливий соціальний інститут;
- становлення феномену правової культури та її принципів;
- визначення особливостей регулювання різних форм суспільних відносин (особливо в політичній та економічній сферах взаємодії).

У зв'язку з цим величезного значення набувають механізми соціального управління правоосвітнім процесом. Розглядаючи його як комплексну мінісистему, можна констатувати, що змістовний бік такого управління складається з двох напрямів – зовнішнього та внутрішнього.

Перший постає у вигляді цілеспрямованої державної діяльності, основними завданнями якої є організація і забезпечення важливих із точки зору правової політики напрямів реалізації правовиховного впливу; розроблення державної політики в галузі правової освіти; визначення суб'єктного складу правоосвітнього процесу та здійснення відповідного контролю. Внутрішній напрям, зі свого боку, є однією з форм імплементації конкретних програм правоосвітнього впливу, які реалізуються певним колом суб'єктів задля впровадження конкретних правоосвітніх заходів.

Правоосвітня робота – це сукупність визначених заходів, спрямованих на здійснення суб'єктом правового впливу певних дій, що ґрунтуються на розроблених програмах реалізації правового виховання в суспільстві. Отже, правоосвітній процес можна трактувати як імплементацію конкретного набору заходів, спрямованих на досягнення оптимального (за наявних обставин) результату й поширення виховного впливу, який здійснюється на суб'єкт правової освіти, в масштабах усього суспільства; а також на формування правосвідомості й високої правової культури соціуму, що формуються на основі використання спеціальних правових засобів і правоосвітніх механізмів.

Значне місце у змісті громадянського виховання посідає формування культури поведінки особистості, що виявляється у сукупності сформованих соціально значущих якостей особистості, заснованих на нормах моралі, закону, вчинки людини. Культура поведінки виражає, з одного боку, моральні вимоги суспільства, закріплені в нормах, принципах, ідеалах закону, а з другого – засвоєння положень, що спрямовують, регулюють і контролюють вчинки та дії людини.

Відтак правова освіта є невід'ємною частиною загальної культури громадянина, умовою становлення суспільної правосвідомості.

Важливою складовою змісту громадянського виховання є розвиток політичної культури, що включає належну політичну компетентність, знання про типи держав, політичне облаштування суспільства, політичні організації та інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему. Політична культура виявляється також у лояльному і водночас критично вимогливому ставленні людей до держави, її установ, органів влади, у здатності громадян брати участь у прийнятті рішень, які мають впливати на владу. Громадянська зрілість підростаючого покоління включає бережливе ставлення до природи, що є справою як внутрішньодержавною, так і міжнародною. Це ставлення проявляється в особистій причетності й відповідальності за збереження і примноження природних багатств, виробленні уміння співіснувати з природою, нетерпимості і безкомпромісній боротьбі проти винищувачів природи, усвідомленні особливостей і основних екологічних проблем навколишнього середовища.

Існування людини в громадянському суспільстві впливає на формування її правової (позитивної чи негативної) свідомості стихійно чи, навпаки, завдяки цілеспрямованій реалізації цього завдання під

час застосування методів правової освіти. Остання сприяє ствердженню права як регулятора життя індивіда, а не своєрідної перешкоди на шляху вирішення його особистих завдань. Нині в Україні саме правова освіта може стати найважливішим чинником розвитку особи, становлення громадянського суспільства й демократичної правової держави, громадяни якої матимуть змогу досягти соціально-правового взаєморозуміння одне з одним, а також із владою, політичними партіями, громадськими рухами тощо.

Формування правових переконань на основі зовнішніх вимог, котрі висуваються суспільством кожній особистості, її внутрішнього світогляду та, як наслідок, відповідної діяльності забезпечує конструювання правової свідомості як необхідної умови дотримання правопорядку. Правомірна поведінка неможлива без формування правового переконання, оскільки процес реалізації правової норми постає у вигляді взаємодії її вимог зі свідомістю індивіда. Тож слід погодитися з точкою зору вчених, які констатують, що без вивчення переконань і поведінки людини, психологічного механізму взаємодії її свідомості та вимог правової норми неможливо досягнути ключові мотиви правомірних учинків.

Набуті правові знання повинні трансформуватися в ціннісні установки, стати внутрішнім переконанням особи, отримати емоційне забарвлення, закріпитися в її правових звичках. Отже, головне завдання правової освіти полягає у виробленні такого рівня суспільної правосвідомості, за якого кожен член соціуму дотримувався б наявних соціальних правил поведінки та правових норм виключно на основі внутрішньої потреби та власних переконань, а не під дією примусу. Це є ключовим чинником формування мотивів та звичок, що створюють каркас правомірної, соціально активної поведінки особи, котра до того ж має бути свідомою.

Основними закономірностями розвитку ідей громадянського виховання є органічна пов'язаність виховання із суспільними, соціальними та національними потребами, ідеологією і політикою, що сформовані й визначені інтересами суспільства, держави, соціокультурними й етнічними нормами і традиціями, політико-соціальними змінами в житті.

Використані джерела

1. *Коджаспирова Г.* Педагогика в схемах, таблицах и опорных конспектах / Г. Коджаспирова. – М. : Айрис-пресс, 2006. – 256 с.
2. *Лозова В.* Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / В. Лозова, Г. Троцько. – 2-е вид. – Х. : ОВС, 2002. – 400 с.
3. *Сухомлинська О.* Громадянське виховання: спадщина і сучасність / О. Сухомлинська // Науково-методичний часопис. Доба з історичної та громадянської освіти. – 2005. – № 2. – С. 4–5.
4. *Чорна К.* Громадянське виховання – нагальна потреба України / К. Чорна // Освіта України. – 2000. – № 51.
5. *Leksykon współczesnej teorii i filozofii prawa. 100 podstawowych pojęć* / ed. by J. Zajadło. – Warszawa : Wydawnictwo C. H. Beck, 2007. – 365 p.
6. *Фомін О.* 3 практики роботи: впровадження у школі громадянської освіти та виховання / О. Фомін // Директор школи. – 2005. – № 5.
7. *Гусейнов А. А.* Гимн гражданскому обществу и его морали (о книге В. И. Бакштановского и Ю. В. Согомонова «Гражданское общество: новая этика») / А. А. Гусейнов // Ведомости: Общепрофессиональная этика / под ред. В. И. Бакштановского, Н. Н. Карнаухова. – Тюмень : НИИ ПЭ, 2004. – Вып. 25. – С. 248–260.
8. *Івченко О.* Національні й загальнолюдські засади розвитку гуманістичної моралі громадянського суспільства / О. Івченко ; Унт «Україна», Всеукр. асоц. політ. наук // Освіта регіону. Серія «Політологія. Психологія. Комунікації». – 2011. – № 1. – С. 71–76.

Йора Д. С. Морально-правова складова категорії «громадянська вихованість»

У статті здійснено науковий аналіз категорії «громадянська вихованість» на основі розгляду її моральної та правової складових. Надано практичні рекомендації щодо досягнення необхідного рівня громадянської вихованості. Окремий вектор дослідження спрямовано на вивчення правової освіченості, зокрема її ефективності в контексті правової дії. Зроблено висновок щодо необхідності впровадження належного рівня правової освіти в державі та визначено її основні завдання за умов сьогодення.

Ключові слова: громадянська вихованість, мораль, громадянське суспільство, право, правова освіта, правова культура, правова освіченість.

Йора Д. С. Морально-правовая составляющая категории «гражданская воспитанность»

В статье осуществлен научный анализ категории «гражданская воспитанность» на основе рассмотрения ее моральной и правовой составляющих. Даны практические рекомендации по достижению необходимого уровня гражданской воспитанности. Отдельный вектор исследования направлен на изучение правовой образованности, в частности ее эффективности в контексте правового воздействия. Сделан вывод о необходимости внедрения надлежащего уровня правового образования в стране и определены ее основные задачи в условиях современности.

Ключевые слова: гражданская воспитанность, мораль, гражданское общество, право, правовое образование, правовая культура, правовая образованность.

Iora D. Moral and legal component category «civic education»

This article provides a scientific analysis of the category of «civic education» based on consideration of its moral and legal components. Practical recommendations to achieve the required level of civic upbringing. A separate vector research aimed at

studying legal education, in particular its effectiveness in the context of legal action. The conclusion on the need for proper implementation of legal education in the country and identified its main task in the conditions of today.

Key words: civic education, morality, civil society, law, legal education, legal culture, legal education.

УДК 340.1

*Сергій Миколайович Капишін,
здобувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

ІДЕЇ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА (ПРАВЗАКОННОСТІ) В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Сприйняття українською правовою наукою ідеї верховенства права, універсалізація прав людини, глобальна модернізація української правової системи зміцнюють усталені уявлення про законність, право та правозаконність, особливо в аспекті захисту прав і свобод людини. У наш час, коли найбільшою проблемою юридичного світогляду й відповідної йому юридичної практики є проблема захисту прав, свобод і законних інтересів людини, постає нагальна потреба захисту та гарантування на практиці теоретичних положень концепції прав людини, зміцнення авторитету закону і принципу законності в правовому просторі, що є першочерговим завданням як теоретиків права, так і практиків.

У сучасних умовах демократичного суспільства розвиток українського права пов'язаний із запровадженням ідеї верховенства права і захистом прав людини. У зв'язку з цим проявляється гостра необхідність у подальшій розробці питань правозаконності, об'єднання для цього зусиль представників як зарубіжної правової науки, так і представників вітчизняної юриспруденції.

Навряд чи сьогодні знайдеться вчений чи політик, який відкрито виступає проти необхідності режиму правозаконності в процесі управління соціально-політичною системою. Однак цей факт не свідчить про одноставність у поглядах і думках з приводу шляхів і способів його втілення у реальне життя, визначення відповідних цілей і завдань.

Світова наукова думка в галузі права кульмінацію переосмислення уявлень про законність пов'язує із сучасним відродженням ідеї правозаконності (*rule of law*). Однак для сучасної української юриспруденції таке явище досить нове, і внаслідок цього маловивчене. Традиційним для представників вітчизняної правової науки було дослідження категорії «законності». Особливо актуальними для дослідження правозаконності є праці зарубіжних правознавців ліберального напрямку: А. Дайсі, М. Оукшота, Ф. Хайєка, у яких правозаконність (*rule of law*) була концептуально розроблена.

У розвиток цього вчення наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст. зробили свій внесок українські філософи та юристи: М. Драгоманов, С. Котляревський, М. Палієнко та ін.

Серед сучасних українських правознавців проблему законності вивчали В. Бабкін, В. Головченко, В. Зенін, М. Козюбра, В. Копейчиков, О. Мироненко, В. Сіренко, В. Цветков, Ю. Шемшученко та ін.

Так, у своїй праці «Верховенство права: Українські реалії та перспективи» М. Козюбра зазначає, що все частіше верховенство права як принцип фіксується у національних конституціях і законах, він активно оперує міжнародними і національними судами. Не залишилася осторонь цієї безпрецедентної підтримки ідеалу верховенства права й Україна. На його адресу лунають панегірики з вуст державних і політичних діячів України, без нього не обходиться жодна програма численних політичних партій, він широко використовується у законодавчій практиці, у наукових працях вітчизняних правознавців, політологів, філософів, соціологів, представників інших галузей гуманітарного знання.

М. Козюбра наголошує, що надзвичайна складність і багатогранність цього поняття робить безперспективною будь-яку спробу дати якимось універсальним визначенням принципу верховенства права, придатне на всі випадки життя. У понятті верховенства права переплітаються правові та політичні, культурні й етичні мотиви, внутрішньодержавні та міжнародні, національні, цивілізаційні й загальнолюдські аспекти, наукова істина і цінності добра і справедливості, досягнення правової теорії та практичний юридичний досвід, правові ідеї і здоровий глузд. Усе це робить категорію «верховенство права» досить динамічною, що не дає змоги втиснути її в рамки будь-якої юридичної дефініції.

Одне з провідних місць відведено принципу верховенства права також Конституцією України (ст. 8). Причому Україна є чи не єдиною державою, в Основному Законі якої зафіксовано положення не тільки про верховенство права, бастионом якого вважається Велика Британія («*The Rule of Law*»), а й положення про правову державу, яку небезпідставно іменують німецьким винаходом («*Rechtsstaat*») [1, с. 6–7].